

גיאוטראומה – הקשר בין המרחב הגאוגרפי למרחב הנפשי של הטראומה מירב דדיה מולד

הפלישה לבית והבריחה מהבית

אירועי ה-7 באוקטובר ביישובי עוטף עזה מהווים קו פרשת מים באשר למושגים בסיסיים כמו: בית, ביטחון, מוגנות וקהילה. המרחב הפרטי, המשפחתי והקהילתי הפך למרחב מסוכן וטראומטי. בשנים האחרונות הקשרים בין המרחב הגאוגרפי בו מתרחשת טראומה, מחד לבין המרחב הנפשי והשלכותיה של הטראומה, מאידך, החל להיחקר בראיה אינטרדיסציפלינרית בין אנשי טיפול לאנשי גאוגרפיה ואדריכלות.

גיאוטראומה

המונח "גיאוטראומה", מתייחס למנגנון הקשר בין מרחב התרחשותה של הטראומה לבין החוויה הטראומטית והשלכותיה (Pain, 2021). למרחב שבו התרחשה הטראומה משמעות רבה, כיון שהטראומה משנה את תפיסת המרחב והזמן של הפרט (Blum & Secor, 2016) ויוצרת יחסים מורכבים עם המרחב שבו היא מושרשת (Pain, 2021). ההכרה של הטראומה במרחב, הינה חלק מנתינת תוקף ואישור להתרחשותה של הטראומה, כאשר המרחב מבטא את נוכחותה באופן קונקרטי וסימבולי (Piedalue, 2022). לכן, נוצרת כאן הזדמנות לגיוס המרחב בטיפול בטראומה וליצירת תהליך של תביעה מחודשת (reclaiming) למרחב הטראומטי באופן שדורש, צדק, הכרה ובנייה מחדש של מרחבים מוגנים (Pain, 2021).

מרחבי מבוכה

המושג, "מרחבי מבוכה", מתאר כיצד מרחבים פוסט טראומטיים מקבלים ביטוי במרחב הפיזי. המרחב הופך למרחב מבוכה כאשר עדויות פיזיות לטראומה צצות במרחב, אך אינן זוכות לנוכחות והכרה. המבוכה מופיעה כתגובה אנושית לאשליה שאפשר "להעלים" זיכרונות מסוימים. אולם זיכרונות טראומטיים מטבעם אינם נעלמים, והמנגנון הפולשני של הטראומה אינו מרפה ומוצא דרכים להיות נוכח במרחב (בר אור ובנויט, 2023). ניתן לראות זאת למשל בעת ההגעה הפיזית למרחב הטראומה, היוצרת טריגר וחוסר יכולת להיות נוכח במרחב, או לחלופין בהימנעות מהגעה למרחבים מסוימים מחשש לטריגר והצפה ריגשית. בשיטוט במרחבי המבוכה הפיזיים ניתן להבחין בנוכחות הטראומה אשר אינה מרפה, מבצבצת מבין ניסיונות המחיקה, מדגישה את הרובד הקבור תחתיהם וחושפת את המבוכה במלוא מערומיה. לכן, היציאה מהמבוך כרוכה ביצירת דיאלוג פתוח, ולעיתים כואב, עם אותם אזורים טראומטיים (בר אור ובנויט, 2023). אנו עדים כיום לקיומם של מרחבי מבוכה בקיבוצים, מושבים, בשדרות ואופקים בהם התרחשו מעשי זוועה אשר ספוגים הן במרחבים הגאוגרפיים והן במרחבים הנפשיים של כל מי שהיה חשוף ועד לטראומה.

העובדה שלמרחב הגאוגרפי יש משמעות והשפעה על תהליכי ההחלמה מהטראומה וההתמודדות איתה נושאת בחובה גם הזדמנות: הכרה בעובדה זו מאפשרת את גיוס המרחב בהתמודדות עם הטראומה. יתרה מזאת, הדיאלוג ועיבוד הטראומה צריכים להיעשות גם עם המרחב הגאוגרפי ולא רק עם המרחב הנפשי.

במציאות הנוכחית בה קהילות שלמות אינן יכולות לחזור לביתהן ונמצאות במרחבי מעבר, חשוב לשקול מה המשמעות עבורם להיות במרחב זה שהוא זמני, לעיתים ללא פרטיות ועד כמה מתאפשר דיאלוג על הסוגייה המרחבית בהווה ובעתיד. האם, למשל, ההחלטה על עזיבה מקוטלגת כבריחה או להיפך כהתרחקות אשר עשויה להיטיב עם ההתמודדות; עד כמה מרחב זמני ומשותף, כמו במלון מפונים, מאפשר תהליכי אבל פרטיים ומשפחתיים.

המלצות לפרקטיקה

- הסתכלות רב מערכתית ואינטרדיסציפלינרית על האספקטים השונים, כולל האספקטים הקהילתיים, הגאוגרפיים והאדריכליים.
- שיתוף האנשים בסוגיית התכנון והשיפוץ של הבית והקהילה: מה הם היו רוצים שיתרחש כדי להחזיר תחושת בית ומוגנות; לאפשר בעלות מחודשת על המרחב בו התרחשה הטראומה.
- קבלת כל האפשרויות לדיאלוג עם המרחב, לכל אחד ואחת מתאימים דברים אחרים. מתן לגיטימציה לכלל האפשרויות בהם מעבר למרחב אחר, אשר אינו מקבל משמעות שלילית למשל של בריחה.
- פיתוח ותכנון מרחבי טיפול וקהילה תוך התייחסות להיבטים המרחביים היכולים לתרום להתמודדות והחלמה.
- חשיבה משותפת עם האנשים על מרחבי הנצחה והנכחה של הטראומה.

היטיב לתאר זאת יהודה עמיחי בשירו 'לזכרם'

לזכרם \ יהודה עמיחי

"איפה הוא נפצע?"

אינך יודע אם הכוונה למקום בגופו

או למקום בארץ.

כדור עובר לפעמים דרך

גוף האיש ופוצע גם את

אדמת הארץ איתו.

מקורות

בר אור, א' ובנויט, ג' (2023). להכיר, לזכור ולספר: מרחבי מבוכה כמנוף לתיקון. קריאות ישראליות, 3.

Blum, V. L. & Secor, A. J. (2016). Mapping trauma: Topography to topology. In *Psychoanalytic geographies* (pp. 127-140). Routledge.

Pain, R. (2021). Geotrauma: Violence, place and repossession. *Progress in Human Geography*, 45(5), 972-989.

Piedalue, A. D. (2022). Slow nonviolence: Muslim women resisting the everyday violence of dispossession and marginalization. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 40(2), 373-390.

